

Kabdebó Lóránt

AZ EMBER HELYÉNEK AGGÁLYOS KERESŐJE

– *Kinde Annamária poétikája*¹ –

Azt hiszem, ketten biztosak vagyunk abban, hogy a 2014. január 5-én meghalt költő, Kinde Annamária zseni volt: Demeter Zsuzsa, aki az első monográfiát írta róla, majd köteteinek sorát gyűjteményes kötetbe foglalta, utóbb e két könyvet hozzám – aki addig sajnos a nevét sem hallottam e költőnek – barátilag eljuttatta, és én, aki miután megismertem ezt a különleges költői világot, telefonon visszakérdeztem: valóban nagy költészetet ismertem volna meg? Igenlő válasza megerősítette sejtésemet.

Csakhogyni ketten más-más módszerrel akarjuk megközelíteni, megérteni ennek a költői világnak a lényegét, és megkeresni helyét a lírai költészet történetében. Demeter Zsuzsa nagyon is kedvemre való történeti-elméleti módszerrel, monografikusan szeretné behelyezni líránk még meg nem alkotott (talán meg sem alkotható) folyamatosságába Kinde Annamária ránk szakadt szövegüniverzumát. Mindent ismer, ami elbeszélhető, mindenre felfigyel, ami megtörtént a szövegalkotás folyamán, sőt pontos egészen addig az esetlegességig, hogy „vacsoráztam Szandra May-jel és Tom Vanguard-ral”, azaz bejáratos a költőnő furcsán egyedi tematikus álomvilágába is, ismerője fikciós történeteinek, és versei maszkos szereplőinek. Verskötetei gyűjteményes kiadásának példás létrehozása, a kötetenként tovább alakuló variánsok legáruklódóbb alakulástörténetének végigkísérése már a költő poétikájának és tematikájának célegyenesébe irányítja. Mégis e költészet máig tartó ismeretlenségét csak „vidékiségének”, nagyváradiságának tulajdonítja. Egy kizáró bezártságnak. Lehet ugyan ezzel személyes pályája mellőzöttségét magyarázni, de szerintem poétikájának egyedien megszerkesztett újszerűsége, felvállalt tematikája, amit éppen Demeter Zsuzsa monográfiája mutat be, sokkal inkább hathatott

---

1 *Kinde Annamária Összes Művei, I. Versek.* Szerk. Demeter Zsuzsa. Nagyvárad, 2019, Holnap Kulturális Egyesület.
Demeter Zsuzsa: *Szandra May a hóhullásban. Kinde Annamária költészete.* Marosvásárhely, 2017, Lector Kiadó.

meghökkenetően kortársai szemében. A 20. századi költői nagyságoknak a létezés alakulására és törvényszerűségeire rákérdező biztossága után Kinde Annamária már a 21. századot jellemző alapvető bizonytalanságokra figyelő poétikája és tematikája mellbevágóan az embert körülölelő kísértések számba vételével riaszthatta befogadóit. Létezésünk eredetének és jövődjének bizonytalansága ijesztő kérdészmódot alakított ki költői világában. Maszkos utcabállá formálja a kérdező szövegeit kimondó fiktív szereplőinek, álomvilága megszólalóinak életét, akik a torz és ideális oximoron elégiává fonódó múlt századi szövegeit felcserélik a tükör- és álomképek összebogozódó sejtelmeire. Az *Eszmélet* „tragic joy” jellegű balladás hangnemét ezzel felcseréli egy „kis herceg” vagy „Maugli”, még inkább az Óz Dorothy-ja körül szövődő, egyszerre tragikus és játékos kibontakozásra utaló, váltakozóan búcsúzó és átalakulásban reménykedő ellentmondások között botladozó törvénykeresés szövegére. Csak ő Szandra May-nek és Tom Vanguardnak nevezi versei álomvilágának szereplőit.

Én éppen költői univerzuma szövegszerűségének ebben a szabadoságában figyelem a költészet lebegését, poétikájában és tematikájában rátaláltam az új század gondolkozásmódjára, amit a történelem átrendeződése váltott ki. Mindarra, ami követi a 20. századi költészetben világszinten megépült horizontösszeolvadást, a bartóki torz és ideális elégikusságában megjelenő oximoront, a materiális narráció sorsköltészetének eleve elrendezettségét és a szabadakarattal kérdező létköltészet szövegeinek dialogikus egymásba fonódását. Az ebből kiszabaduló poétika és tematika egyszerre szabadon kérdező és bizonytalanul válaszoló szövegeinek megszületését, elszabadulását és egyben tudatos egybegombolyítását.

Ennek a szövegalkotási módnak leírásába tévedezett ugyanis már Kinde Annamária megszületése előtt a magyar versszöveg-alkotás két korábbi zsenije és nagysága: József Attila és Szabó Lőrinc, éppen az ilyenfajta vers abszurdítására rá-ráérezve. Saját poétikai problémáikra figyelve lehettek Kinde Annamária költészetének előkritikusai: legpontosabb értői és legjellemzőbb méltatói, illetőleg ugyanennek szigorú kétkedői.

Volt már hasonlóra példa. Éppen a megelőző században, a kor európai költészetének eszmélésével összefonódva. Akkor jól sült el, pedig kártékony is lehetett volna. Szabó Lőrinc a húszas évek végén,

poétikai zavarában, hatéves kötetbeli hallgatás után újabb verstermését rábízta kora legpontosabb kritikusára és talán a jövőt legpontosabban kérdező írójára, Halász Gáborra és Németh Lászlóra. Szövegalkotásából kiolvasta mindkettő a sorsértelmezését kereső *aktor* és a létezésben elhelyezett cselekvését *néző*ként figyelő bukott angyal dialogikus szövegalkotó személyiséglátomását. Ebből az „alkuból” született a magyar és a világirodalom egyik legfontosabb kötete, a *Te meg a világ*. Majd a megjelent kötet belső feldolgozásával József Attila kiolvasta, és a mesterének tekintett költő szemébe is mondta az utóbb általa létrehozott *Eszmélet*, a *Téli éjszaka* meg az *Óda ars poeticáját*. Ha nincs a kihívó Szabó Lőrinc, nincs a továbbgondoló József Attila sem. József Attila rajongását régebb óta ismerjük, azt ellenben kevesen tudják, hogy a korábban ifjabb társáról ironikus megjegyzéseket elejtő Szabó Lőrinc a halála előtti napokban becsületbeli adósságának érezte, hogy elbeszélje baráti poétikai csörtéjük méltó történetét (meg is írtam történetét, és publikáltam az interjú szövegét a *Mesék a költőről* című kötetemben).

Majd pedig mindkét költő továbbhaladt poétikájában pályája során. József Attila eljutott utolsó versében a *Duinói elégiák* – W. B. Yeats – T. S. Eliot poétikai vonal egyik legjelentősebb verséig, a *Költőnk és Kora* címűig. Szabó Lőrinc esetében pedig a kötetösszeállító barátok, még maga az alkotó sem vette észre, hogy a *Te meg a világ* személyiséglátomásának „beszélő” dialógusában benne van egy „spirituális” létezésre hallgató ellenkező kérdezőmód is, a *Semmiért Egészenben* „elvégett” feloldás és *Az Egy álmaiban* rejtőzködő ikonikusság: „Szökünk is, lelkem, nyílik a zár, / az értelem szökik, / de magára festi gondosan / a látszat rácsait. / Bent egy, ami kint ezer darab! / Hol járt, ki látta a halat, / hogyha a háló megmaradt /sértetlenül?” *Materializmus* vagy „spirituálizmus”? Mit jelent a versben, hogy „Az anyag öngyilkossága az élet”? A mester sem tudta eldönteni. Címbe az elsőt emelte, megtartva utolsó, maga szerkesztette kötetéig, verse utólagos értelmezésében, a *Vers és valóságban* az utóbbit magyarázza. A *Semmiért Egészenben* ellenben élete végéig csak az önzés verseként mérlegeli. Ha versen kívül gondolkodik, szétválasztja a kettőt. De a versben, ha létrejött a folyamatát szabadon engedi, akkor fonódó lesz a szöveg.

Szememben Szabó Lőrinc és József Attila testvércsillagokká nemessülnek a szövegeikkel összefonódó múltban, ekként a jövőndőt firtató

poétikai tanulságaikat felidézve sem az értékét kell kisebbitenem a nagyváradi költőnek, hiszen minden, a költészete felé vezető megjegyzés vagy kétely „csak” aggályos felvezetés, mely éppen hogy elhelyezni segít egy utánuk született nagy magyar költőt eddigi ismeretlensége ellenében. Ha nincs József Attila meg Szabó Lőrinc egymást tisztelő, mégis versengő poétikai csörtéje, nem figyelhetnék fel a rájuk következő Kinde Annamária költészetének egyedülálló értékére sem. Mindkét költő poétikai végszava elvezet Kinde Annamária költészetének születéséhez.

Miként is született ez a költészet, és milyenné? Mivel Kinde Annamária több évtizedes költői lét alapján szerkesztette első kötetét, annak verseit már teljes költészete részekénti alapozásként idézhetem: „Úgy gondoltam, teremő összevisszaságban.”; „Megbízhatatlan nyomatai / ellenőrizhető emlékezetedben / áttetsző foltok derengenek.”; „átutazás csupán a jelenlét illúzió / mégis örökön élő képet véssetek szívetekbe”; „tenyeremből elkószált simogatás”. Majd a következőben: „Túlélőművész-oktatás.”; „Telik a múlt jövőtelen. / Szó hangtalan. Vers súlytalan.”; „Ébreszteni az álmodót / itt műhiba.”; „Cellamagány. Út, körkörös.”; „Szó nem emel, mélybe sem húz.”; „Hazudni kell, mert hinni jó.”; „Ami lehetne, ami volt. / Múltat s jövőt, ne vesszen el, varázsolj hát, bohóc.”; „Harangszót, ami elsirat. / Hegyomlást, ami eltemet.” Mindennek címe: *Anna tükre cserepekre hull*. Egy másiké, ugyanebből a kötetből: *Kés a mosogatóvízben*. És a vers narrációja? „Múltja dicső, de elveszett.” „Megírja, hogy az életünk, / Letépte más, megélte más.” Ki ez a más? A „túlélés”. A vers számára és benne mindennek a keveredése.

És most térjek vissza József Attila és Szabó Lőrinc Kinde Annamáriát elővarázsoló poétikai végszavaihoz. Az egyik: „nem volna szép, ha égre kelne az éji folyó csillaga.” Majd a másik: „Friss bánatod / átnéz rajtam, s úgy kérdi, hol vagyok. / Ízenként három milliárd helyen! / És hogy mi? Még nem tudom. Szerelem, / villamosság? Tán arany-gázatom, / tán hő-sugár-mag. A Szaturnuszon / Tér lakó Fény. Furcsa ez. De, hogy a / Mindenség is csak egy Költő Agya, / úgy látszik, igaz.” De miként minősítik előre ezt az elkövetkező poétikát? „[N]em volna szép”, és „Furcsa ez”. A múltba és magukba nézve folytatásukat előre jelzik ugyan, mérlegelik, de ők is aggályosan jelentik, ami még és már rajtuk túl megjelenik az idők végtelenében: „és tovább”.

Milyenre sikeredett ez a folytatás Kinde Annamáriánál? Visszavitatkozik ez a poétika az idézett végszavakkal. Beteljesítve és túllépve rajtuk. Tagadva határaikat. Sikerülhet a nem lenne szépet versében széppé emelni? Erről szól azután ez a költészet. A létezésben benne kavargó a sors minden lehetősége. Álma és valósága, saját materiális létalakulása és az álmodott sorsok megvalósíthatatlansága. A van és nincs keveredése. Az aggályos létezés. Honnan indul mindez?

Egész költészetét a két-esélyűséggel mérlegeli. Megírja a spiritualizmust, kiszínezi, magába helyezi, magát másokba építi bele. Mesét sző, hogy az életet megélhesse. Hogy az életből kikerülje az öngyilkosságot, végigéli a megszőtt meséket. Az emberi védekezés nagy álmodójává válik, a verset az álom színtereként gondolja végig, belép költészete kiteljesedett nagy korszakába, ahol együtt szöheti versébe „képzelt játékát s valósat”.

Álmodó Kinde Annamária és élő Szandra May vegyülő világa a *Mondhatatlan* kötetben, kiemelten második nagy szonettkoszorújában összegződik a nagy költészet szintjén. Talán ezt nevezhetem az ebben a szövegüniverzumban megjelenő új *Eszméletnek*. A kezdő *Mesterszonett* ars poeticájának lényege a bizonytalanná tett törvény kimondása. Elfogadása és kételye. A „minden”, ami megjelenik a versben, hol található a létezésben? Hol a múltban és hol a jövőben? Mit jelent az ember számára a létezés? Nem véletlen, hogy egy akkor filozófusnak készülő ifjúnak dedikálja remekét:

*Nem mondom, hogy börtön a testem.
Azt hazudom: felszabadultam
kimondhatatlan szerelemben.
Mögöttem látszik még a múltam.*

*Azt sem mondom, hogy rab a lélek,
sőt, úgy tudom: végzi a dolgát,
szened és örül, ahogy mondták,
járja útját, melyet kimértek.*

*Keringve semmit meg nem érthet,
haldoklik szédülten a szellem,
nem érinthet és nem pihenhet.*

*A térképek már mind elégtek,
útjaink összebogozódtak.
Rémisztő helyé lett a holnap.*

A végeredmény: törvénymondó sorok, a következő szonettek pedig ezeknek a létbizonytalanságot felfedő törvényeknek a szétbontása. A másságainak egymásba szövése. Itt tesz csodát Demeter Zsuzsa. Ennek a szétbontásnak a nagyszerű magyarázója és csodálója.

A teremtett világ rendje meghatározott. Túltekinteni rajta? Lehetetlen, a világ végezetén ott állnak a tudat számára a tiltó oszlopok (Dante, a Szabó Lőrinc-féle gyorsírásos vázlatban elsorvadt „Jeszenin halála” szonettek, a bibliai kígyó a Paradicsomban, Lót feleségének sóbálványá merevedő szobra a „múltba” tekintés pillanatában, sőt a Teremtés összefogóját megkísértő gonosz a megváltás előtti pillanatban. Vagy Szun Vu Kung oszlopai a világok végén, „az ismeretlen semmibe” tekintés kényszerű lehetetlenségével. És az idők kezdete, a Teremtés előtti ismeretlen, az 1925-ös, Szabó Lőrinc fordította, „részben hamis, egészében igaz Szent-Ágoston-szöveg”-ben, melyet ekként szinte már Kinde Annamária bizonytalanul törvényt kimondó szavaihoz hasonlóan jellemez. Vagy ugyancsak önála a *Tücsökzene* előtt fogalmazott és utána publikált *Hálaadás*ban: „Ima a gyönyör, a gyönyör ima.”

Íme világunk, amely az emberi történelem narrációjában felvillantja a végtelen nagyság csalóka lehetőségeit, de magát definiálандó a kicsinység ellenkező végletének teremtett arányait is keretébe képes foglalni. Ott hallszik mindez a múlt század költői végszavaiban: „Vízcepp az ég, viszi a szél”, „Tojáséj”, „a / Mindenség is csak egy Költő Agya”. Ezt folytatja, mint a bimbót a kibomló virág, századunkra Kinde Annamária ráhallgatása a létezésre „és tovább”. Történet és fikció, személyiség és maszkok felvállalása járja körül: mibe keretездött létezésünk? *Szandra May verse a költő közérzetéről*: „és váltanak a képek / ismét fáj neki / minden / mi élet / és nem élet.” Ez lesz *A Tom Vanguard projekt* tanulsága: „Járt út utálatos pora. / Míves korlát nem iskola. / Semmire sem tanít ma már / élettelen robot-tanár. // Túrhetetlen a fájdalom. / Száll az idő s nem tudhatom, / hány világ és milyen határ / mit egy vízcepp magába zár.”

Kiindulás és törvényt befogadó összegezés. Ami közötté van? Az új poétikának a „Költő Agyába” fogadása. Szabó Lőrinc búcsúzó versének

törvényszerű kimondása: mozgás a mozdulatlanságban – „Bár meg se moccan, rohan minden út.”.

A túltekingetés a tematikájával oly igen ijesztő jelenből. Ez lesz az új vers gyönyörű bizonytalanságába aggályosan áttekintő Kinde Annamária poétikai terepe, költészetének nagyszerű kérdezői alkalma. Szövegét az „ironikus” feloldással mentetve oly pontosan írja le Demeter Zsuzsa: „»Élőlény – olvashatjuk az egyik jegyzetben, s az értő olvasó elvileg már tudja, Kinde eddigi szövegeiben a különböző élőlényekké váló átalakulás nem csupán a legszebb versek témája, hanem a halállal való szembenézés tragikumuma is ezzel a metamorfózissal enyhül. A szerző azonban rációfol elvárásainkra, a jegyzetben így folytatja: – Aki nagyon elbaltázza, az nem születhet emberként a világra legközelebb. Hanem csak állatként, esetleg növényként. A reinkarnációban már csak így van ez, egyesek szerint. Néha szerintem is.« Az irónia csak látszólag teszi könnyedebbé a mondandót, hiszen azt is tudjuk, a metamorfózis a szereplők reménytelen harcának továbbéltetője – mind Szandra May, mind Tom Vanguard azért vállalja a reménytelen, kilátástalan harcot, mert tudja, »megeshet, hogy legközelebb sündisznóként születik a világra, vagy ami még rosszabb, nagy mezei poloska formájában. Vagy esetleg vadbirsalmaféként a Keleti-Kárpátokban«. A szerzői instrukció ez esetben továbblép az irónián: »A körforgásból ugyanis nem lehet kilépni, az, hogy az éppen adott életünknek véget vetvén halhatatlan lelkünk bármitől is megszabadul, csupán a kontrollbeteg elme illúziója.« Ugyancsak ehhez a metamorfózis problematikához tartozik Tom Vanguard visszatérének, sorsának kérdésessége. A *Tom Vanguard stációi* című szövegegyüttes végkifejlete szerint Tom Vanguard teknősbékává változva tér vissza Szandra May kertjébe: »Néhány nap múlva Szandra May különös élőlényt fedezett fel a kertjében. Hatalmas fehér páncélteknővel borított beteg állatot. Szandra érezte az állat szenvedését, maga is szenvedett amiatt, hogy nem képes segíteni rajta (...). Majd egy viharos éjszaka jött, és az utána következett reggelen a párálló kertben Szandra már csak az állat üres páncélját találta. A felfordított fehér páncélteknőben gyönyörű, színes virágok nyíltak.«

A tentáció, a megkísértés költészetét merészeli felvállalni Kinde Annamária. Legalábbis a magyar költészet történetében elsőként. Most, amikor a Teremtés meg a természet rendjének kétségbevonása oly hangos politikai jelszavak fedezeteként jelenik meg világunkban.

Ő megelőzte a politikusokat. Megértette a költészet és a Biblia határesetét. Egyszerre ironikusan és tragikusan. Megelőzve még a teológiát is, amely a *Mi Atyánk* Krisztus ihlette szövegének – egyelőre még csak – a fordítását kezdi kétségbe vonni. Ő a maga poétikai promiscuitásával éppen ennek a sornak a visszaigazolását vállalja. Mert ha a Nagy Bummal, az idők kezdetével szemben a megelőző múltba és az esetleg az időkből kifutó jövőbe tekintés kockázatát, a teológia „bűn” fogalmát be sikerült emelnie a költészet megjelenési fomájába, ezzel éppen az „et ne nos inducas in tentatione” fogalmazást hozza át a teológia világából a poétika érvényességi körébe is. És ezzel válhat a 21. század első nagy magyar költőjévé.

Ezzel a poétikai vállalással egy korábbi, a nagy európai fizikus-gondolkodók hiányérzetét, a „nyugati gondolkozás hézagainak” kitöltésére a keleti gondolkozás eseményeit bevonni akaró „áttekintés” igényének poétikai esélyét latolgotó tanulmányommal egyidőben magát a bibliai határozott eseményességet szembesíti korunk szabadgondolkodóinak – a politikába is beleszóló – kalandozásaival. Egyben a Szabó Lőrinc-i *Szun Vu Kung lázadásának* válik továbbgondolójává.

Nem szabadgondolkodóként, hanem az életet a létezésbe helyező kíváncsiság poétikai eseményének a nagy költészet segítségével történő átgondolójaként. A kíváncsiságot a bűn tragikumával egybeérezkelő szövegalmodóként kérdez rá a „tovább”-ra, melyről ironikusan és egyben tragikusan kimondja, hogy jövőkép helyett a múltba tekintés, a létben való elhelyezettség helyett a természeti (isteni) rend bomlasztása. Maszkok, tükrök, melyek az „Isa” és a „por” összetartozását zárják a poétikai álomkalandozásokat követően. A „Költőnk és Korá”-t vezetve a jelenbe, amely az ő költészetével válik jelenné. Az abszolút időben megtalálva a most-pontokra-szakadt idő álomvilágában feltalálható oximoron bizonytalanságát. Ahol „*Mögöttem látszik még a múltam.*” és „*Rémisztő helyé lett a holnap.*” Ahol a jelen a kísértés a kígyó és az alma szépségével. A költő pedig ezzel a tragic joy újabb poétikai alkalmának végigélvező szenvedője.

Kérdés – ennek az új poétikának feladványa –, hogy ebben a narrációs történelmi világban, az abszolút időben megtalálható-e az „utcabál”? Az első szonettciklus aradi színházat, elszabadult boldogságot átélő vágyalma, a belőle kifejlő Szandra May és Tom Vaungard álomi világa a létezést tervező zombigyárral mennyiben lehet a Szabó

Lőrinc-i és yeatsi tragic joy kiegészülése? Mennyire felelhet meg a kérdező játék álomi tükörszínhjátékának: „Ünnepély ma a megbűvölt világ / s nagy némajáték”?

Én hiszem, hogy folytatás is, nem a narratív történelemé – bárha az is ismétli önmagát a megváltásra várva, annak reményével –, hanem egy létezésen kívüli, a Carroll *Aliz kalandjai Csodaországban és a tükör másik oldalán* vagy a *Diótörő* gyermeki és *A csodálatos mandarin* szenvedélyes és egyben bölcs világában. Miként Kosztolányi „szegény kisgyermeké” és a pályáját megkoronázó *Hajnali részegség* evilágira ráálmodható kalandos, veszélyes és glóriás túltekintése. Kinde Anna-mária versvilágába tekintése dramaturgiailag is őt követi: első szonettciklusa, az aradi utcabál világa mintha a „szegény kisgyerek” látomásait folytatná, míg a *Hajnali részegség* „vendégségét” a személyiség belső látomásával kinyitó *Hallgatás* kötet személyiséglátomása folytatja. Amely mindig is a létezésben elhelyezkedés bizonytalanságainak bizonyosságával keresi az emberi személyiség valóságos otthonát. Megszenvedett, mégis az idők kezdetén túlra utaló és az emberi személyiség feltáratlan eseményeinek maszkos eseményeibe öltöztető kíváncsiság kereső gyönyörével. Az „összekoccanó molekulák” eseményességével teremtődő „furcsa” rálátás a Mindenség innenről rá nem látható csodájára.

Salt and pepper..., 1995